

Tétel 12.

LÁZÁR ERVIN NOVELLÁI

TANTÁRGY	SZINT	TÍPUS
Irodalom	Középszint	Tétel

TÉMAKÖR	A kortárs irodalomból
TANANYAG CÍME	Lázár Ervin novellái

A tétel vázlata:

- I. A nagy mesélő
- II. Gyermekkor a „Csillagmajorban”
- III. Lázár Ervin és a mágikus realista ábrázolás

I. A nagy mesélő

Lázár Ervin – Vacskamati, Árnika, Dideki és még számtalan hős „szülőatyja” – elsősorban **meséi** révén vált ismert íróvá.

Mesék

- A mese talán az emberiséggel egyidős, ősi epikai műfaj.
- A mesék csodás elemekkel átszótt történetek.
- Alapvető emberi kérdésekre keresik és adják meg a választ: pl. hogyan élünk boldogan, amíg meg nem halunk?
- A mese tehát a világ megismerésének egyik módja.
- Eredetileg szájhagyomány útján terjedt, évezredek szűrték meg és kristályosították ki a benne foglalt ismerteket, tapasztalatokat.
- A mesében általános emberi élethelyzetek jelennek meg – a mese varázsos képeibe ágyazva.
- A mese terében csodás hősökkel, varázstárgyakkal és – lényekkel találkozhatunk.
- Jellegzetes formulákkal dolgozik: pl. „Egyszer volt, hol nem volt...” vagy az „addig éltek, amíg meg nem haltak...”.

Lázár Ervin meséi

- Meséi életkortól függetlenül szívet melengető és csodákat rejtő mesevilágba repítik olvasójukat.
- Írásaiból gyakran készült színházi, bábszínházi, rádiós és filmes feldolgozás: filmélményszerű jellegük révén szinte kívánják az élőszóbeli adaptálást.
- Lapozgathatjuk őket könyv formájában vagy a neten (Digitális Irodalmi Akadémia); nézhetjük színpadon vagy filmen (pl. *Szegény Dzsoni és Árnika*), esetleg meghallgathatjuk rádiós hangjátékban (*A fájós fogú oroszlán*).
- Meséi egészen új hangon és stílusban szólalnak meg – egyéni és játékos nyelvhasználattal, kicsiket és nagyokat egyaránt megnevettető humorral (pl. hősei névadásában) fűszerezve. Mind, kivétel nélkül szerzői védjeggyé váltak.
- A mese, a játék és a valóság hármasságán születnek művei: a misztikus, mesés elem még felnőtteknek írt műveit is mélyen áthatja, átszővi.
- Műveinek fókuszába mindig egy erkölcsi problémát állít.
- Történeteiben gyakran találkozunk a társadalomból elvágyódó, képzeletük révén pedig ki is vonuló hősökkel.
- Jellemzőek rá a tömör, letisztult dialógusok.

II. Gyermekkor a „Csillagmajorban”

Mesék iránti vonzalmának, figyelmének eredőjét **gyermekkorában** kell keresnünk.

Gyermekkora

- Bár Budapesten született 1936-ban, gyermekkorának legmeghatározóbb éveit Alsórácegrespusztán töltötte, Tolna megyében.
- A helyi gazdatiszt fia volt, ami bizonyos szempontból kivételezett helyet biztosított neki a pusztán.
- Édesanyjának kiterjedt és összetartó családja csak növelte biztonságérzetét.
- Neveltetésére nagy figyelmet szenteltek szülei, több falusi iskolába is járatták.
- A gyermekkori élmények, képek voltak **életére**, művészetére a legnagyobb hatással.
- Egy olyan világban nőtt fel, ahol még nagyon nagy szerepe volt a színhagyománynak: az emberek beszélgettek, adomáztak, meséltek egymásnak kint a pusztában: itt, a világ végén, az isten háta mögött, ahol az emberi civilizáció vívmányai csak nyomokban voltak még jelen.
- Gyermekkorában rengeteg mesét, babonát, hiedelmet hallhatott.
- Nem véletlen, hogy műveinek jelentős része is gyermekekhez szól, gyermekirodalom, többségük a mesék közé sorolható, és a felnőtteknek írt alkotásai, amilyen a *Csillagmajor*, szintén hordoznak mesés, rejtelmes elemeket.
- Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Lázár Ervin meséi valójában több generációs alkotások: egy felnőtt számára éppúgy hordozzák a felismerés, a problémákra való rácsodálkozás és – nem egyszer – a katarzis feloldó élményét, mint egy gyermeknek.

Élete

- 1936-ban Budapesten született.
- Édesapja Lázár István, aki gazdatiszt volt, édesanyja Pentz Etelka.
- A pusztán számos iskolájában megfordult (Felsőrácegres, Sárszentlőrinc).
- Végül a székesfehérvári ciszterci gimnáziumba járt.
- 1950-től Szekszárdra járt középiskolába, ahova először édesapja származása miatt nem akarták felvenni.
- Az 50-es évek államosítása és földosztása idején szülei teljesen elszegényedtek, de még így is osztályidegennek tartották őket.
- Az egyetemre (ELTE Bölcsészkar) is csak úgy juthatott be, hogy időközben érződött a Nagy Imre-féle enyhülés hatása. Magyartanárként diplomázott.

Akárcsak
Petőfi...

Tétel 12.

LÁZÁR ERVIN NOVELLÁI

- Az egyetem után újságírásból élt meg (Esti Pécsi Napló, Dunántúli Napló, Jelenkor, Élet és Irodalom, Magyar Fórum).
- Első meseregénye, *A kisfiú meg az oroszlánok* 1964-ben jelent meg.
- *A Berzsián és Dideki* című meseregényét nemzetközi Andersen-diplomával jutalmazták.
- Számos irodalmi és kulturális díjat kapott: pl. József Attila-díj, Déry Tibor-díj, Kossuth-díj.
- 1996-ban jelent meg kései elbeszéléskötete, a **Csillagmajor**.
- 2006-ban, halála évében, Ferencváros díszpolgára lett.

Csillagmajor

- 60 éves korában, 1996-ban jelent meg.
- Az elbeszélésciklus darabjainak helyszíne Lázár Ervin gyermekkorának „játszótere”, a puszta.
- Novellái ezen a valós helyszínen játszódnak, azonban a teret mitizálja, csodás és realista elemekkel rendezi be. Így lesz Alsórácegresből Csillagmajor.
- A csoda és a valóság e szépirodalomban használt „elegyét” szokás „**tündéri realizmus**”-nak is nevezni.

„Tündéri realizmus”

- Eredetileg Gelléri Andor Endre teremtette meg irodalmunkban ezt az ábrázolásmódot.
- Kosztolányi nevezte el Gelléri ábrázolásmódját „tündéri realizmusnak”.
- Németh László „álommal beoltott realizmusként” jellemezte.
- Gelléri novelláiban a sivár valóság aprólékosan és autentikusan ábrázolt elemei közé vegyül az idill, a csoda.
- A hasonló műveket ma a „**mágikus realizmus**” kifejezéssel illetik.

III. Lázár Ervin és a mágikus realista ábrázolás

„(...) mindenféle változatban élt a mese. A valódi, **valóságos** történetekbe is **mesei** elemeket illesztettek a fölnőttek.” (Lázár Ervin)

A *Csillagmajor* kötet elbeszélései hasonlóan, a **mágikus realizmus** jegyében ábrázolják a valóságot.

Mágikus realizmus

- A valóság realista ábrázolásába csodás, mágikus elemek kerülnek bele.
- A mágikus realista művek általános jellemzői:
 - Csodás elemet tartalmaznak, de a csodát soha sem magyarázzák. Elfogadják létét.
 - Időkezelése sajátos: a klasszikus időkeretek nem érvényesülnek benne, inkább körkörös időszemléletet mutat vagy időn kívüli élményt ad.
 - Az ok-okozatiságot is szabadon kezeli: megfordítja, esetenként ki is iktatja.
 - Érzékletes, eleven, „életszagú” leírások jellemzik.
 - Folklorisztikus (népi, népművészeti) elemeket hordoz pl. népmesei elemeket.
- Ez az ábrázolásmód vonul végig a **Csillagmajor novelláiban** is.

A *Csillagmajor novellái*

- **Mágikus**, mert:
 - csodás elem állandó jelenléte (pl. csodás, irreális megoldás: az eltűnés),
 - időn kívüliség benyomását kelti,
 - mitizált helyszín („Csillagmajor”, égi major)
 - mitizált motívumok (bibliai utalások feltűnése).
- **Realista**, mert:
 - időnként előbukkan bennük a történelmi idő: a világháború kora,
 - szereplőit valódi emberekről mintázta, volt, akinek még a nevét is megtartotta.
- A novellákat számos elem **köti össze**, kapcsolja ciklussá:
 - a hasonló ábrázolásmód (mágikus realizmus),
 - a hasonló elbeszélésmód,
 - a helyszín egysége,
 - a visszatérő szereplők rendszere (akárcsak Mikszáth vagy Balzac esetében).

- A kötet novellái ötvözik magukban a szociográfia, a memoár, a népmese, a legenda és a pletyka **műfajok** elemeit.
- A **helyszín** valódi, a neve azonban nem: Rácpácesresnek nevezi művében a szerző Alsórácesrespusztát. A többi helységnév valódi.
- A helyszín nevének **átkeresztelése** a múlt újjáteremtésének gesztusa is egyben: a felnőtt számára már csak romjaiban élő világ új néven támad fel a történetekben.
- A történetek **ideje**: az 1930-as években indul, majd a 1970-es évek környékén zárul.
- A novellák bár számos névvel és név nélkül említett hőssel dolgoznak, azonban a valódi **főhősük** maga a *pusztai közösség*. (Közös a gond, a veszteség és közös a győzelem is.)
- A **narráció** közvetlen és életszerű. Végig érezhető a narrátor személyes érintettsége a műben: ő maga is megjelenik szereplőként a keretnovellákban.
- A mű narrációjában *perspektívaváltás* figyelhető meg: az E/1. személyből (személyes, szubjektív) E/3. személyre (távolságtartó, objektív) vált.
- Az elbeszélésmódban a *gyermek* és a *felnőtt* elbeszélő nézőpontja keveredik egymással (akárcsak Kosztolányi: *A szegény kisgyermek panasza* című kötetében).
- Központi **motívum** a csoda, melynek számos arca van: pl. az eltűnés csodája, a feltámasztó víz csodája vagy a biblikus csodák (az angyal vagy **Szűz Mária** feltűnése a műben).

AZ ASSZONY

Szűz Mária

- Ebben a novellában számos bibliai utalással, motívummal találkozhatunk. Többek között, maga Szűz Mária alakját is megidézi a mű.
- A novella egyfajta bibliai **parafrázisnak** (átirat) is felfogható.

Parafrázis

- A karácsonyi ünnepkörhöz és Jézushoz kapcsolódó bibliai történet átdolgozása ez úgy, hogy a szerző a legfontosabb érintkezési pontokat megtartja:
 - menekülés (menekülés Betlehemből),
 - csecsemő (kis Jézus),
 - katonák elől szöknek (Heródes katonái),
 - csodás megmenekülés (angyali figyelmeztetés),
 - árulás (Júdás).
- Vannak azonban ettől kevésbé direkt bibliai **utalások** is a műben.

Utalások

- Az asszony a **sötétség**ből érkezik, jön elő.
- Nem lehet tudni, hogy honnan érkezett.
- Néhány héttel karácsony, a fény („világ világossága”) ünnepe előtt érkeznek.
- A csecsemőről megtudjuk, hogy „bölc s nevetésű” (érettebb lélek, mint aminek elsőre tűnik).
- Aranyszegélyű köpenye van a **menekülő** asszonynak (Máriát ábrázolják rendszerint ilyen palástban).

Menekülés

- Az asszony – gyermekével együtt – menekül.
- Ha a bibliai parafrázis tovább visszük, az is nyilvánvalóvá válik, hogy kik elől.
- A bibliai Mária zsidó volt.
- A XX. századi zsidóüldözés (és **bujtatás**) a világháború történelmi keretét adja a történethez.

Bujtatás

- A pusztaiak annyit tudnak csak az asszonyról, hogy üldözik, és hogy saját állítása szerint vétlen.
- Ennyi elég a számukra: elbujtatják az anyát és gyermekét.
- A közösség együtt lép fel, hogy megmentse az asszonyt.
- Ez alól **Bederik Duri** a kivétel.

Bederik Duri

- Az áruló, a besúgó jellegzetes antipatikus figurája.
- A *Csillagmajorban* kétszer tűnik fel: A keserűfű és Az asszony című novellákban. Mindkét esetben árulóként szerepel.
- Bederi Duri immoralis viselkedésével szemben a közösség védelmező szerep áll.
- A közösség becsülete itt a tét.
- Ennek a becsületnek, igazságérzetnek a védelmezőjévé válik maga a csoda is: mint egy isteni beavatkozás, az anyát és gyermekét védelmező tanya eltűnik, semmivé válik az üldözők szeme előtt.
- A csoda itt helyrebillenti a történelem sarkaiból kifordult világát. Győz az igazság.